

Butlletí Informatiu d'història de l'educació

Edita: Àrea de Teoria i Història de l'Educació. Universitat de les Illes Balears

Ara fa cent anys...

Hay que acometer el ensanche con generosidad y patriotismo, que no están reñidos con el negocio legítimo e ilustrado, pero que no se avienen con la sordidez de nuestras costumbres comerciales; hay que consagrar obra tan meritoria, a un estudio asiduo, que lo abarque todo en sus detalles y dentro del cual el lucro inmediato no sea el principal factor y hay que preocuparse seriamente de que la escuela que se quiere levantar no sea simplemente un edificio para cobijar a una de esas escuelas sin ide-

al, puro mecanismo instructivo, cuyo trabajo superficial no abre surco, en este país de analfabetos [...] hay que esperar a que la nueva escuela sea símbolo de regeneración pedagógica, para que influya fructuosamente en la educación y en la cultura de Mallorca. Comenzar el derribo y no crear, para emprender el ensanche, un organismo económico adecuado, vaciado en moldes distintos de los que se concretan a las operaciones de bolsa, al préstamo y a la banca, o poner la primera piedra de una escuela sin pensar seriamente en su emplazamiento, en los planos del edificio, en la dotación del establecimiento, en sus fines, y en su espíritu, podría resultar un poco teatral y comprometer nuestro porvenir amenazado por la ignorancia y por la vulgaridad que nos aplastan.

Alexandre Rosselló (La Almudaina, agost 1902)

Comissió editora:

Francesca Comas, Joana Estelrich,
Immaculada Pastor, Bernat Sureda.

Correcció lingüística: Rosa de Ozollo

Adreça electrònica:

dcebsg0@uib.es

En aquest número hi trobareu:

Ara fa cent anys	1
Llibres i cd rebuts	3
Us recomanem.....	6
Informacions d'interès	10

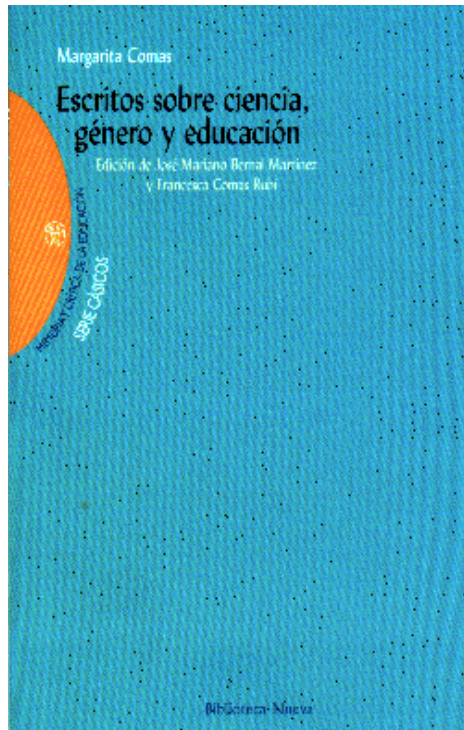
Ara fa 100 anys, l'Ajuntament de Ciutat inicià l'enderrocament de les seves velles muralles. Pocs eren els que, en aquells moments, no recolzaven aquella reforma urbanística, puix l'enderrocament de les muralles era el fruit tardà de molts d'anys d'insistència per part de metges i enginyers –Eusebi Estada en fou el principal- que, emparats en argument higienistes, clamaven la urgent necessitat de sanejar i esponjar la insalubre urbs.

Però el projecte de l'enderrocament anava molt més enllà de la reforma urbanística o comercial, significava trencar amb la tradició medieval i tot el que això suposava per iniciar el camí cap a un desenvolupament social i cívic que fos reflexe de l'Europa més moderna. D'aquí que, dintre de les construccions projectades pel futur més immediat, aprofitant el sòl urbà que ocupava la vella muralla, la que es defensà amb més força fou la de la construcció d'una escola municipal graduada, que servís com a model per a futures construccions escolars, i que fos reflexe dels ideals d'aquells nous temps que arribaven amb la reforma urbanística. El gran defensor d'aquest projecte fou el diputat Alexandre Rosselló, el qual, des de les pàgines de *La Almudaina*, clamava amb ferma convicció paràgrafs com el que s'ha reproduït a l'inici d'aquesta pàgina.

Així fou com un diumenge d'agost de 1902, en un acte multitudinari presidit per totes les autoritats civils, militars i eclesiàstiques, i amenitzat pel só de més de quaranta colles de xeremiers, es va treure la primera pedra de la muralla –del baluard Zanoguera-, iniciant simbòlicament l'enderrocament. Després de tot un dia d'exposar la pedra a Cort, l'endemà, amb tanta o més cerimònia que el dia anterior, fou col·locada en el lloc exacte on es pensava construir la primera escola graduada municipal.

Tot i que el projecte de construcció de l'escola model es retardaria més de deu anys, els actes d'aquell mes d'agost de 1902 –ara fa cent anys-, simbolitzaren la més ferma creença en l'educació com a millor eina per a convertir una reforma urbanística en reflexe de progrés cívic, social i cultural.

Llibres i cd rebuts

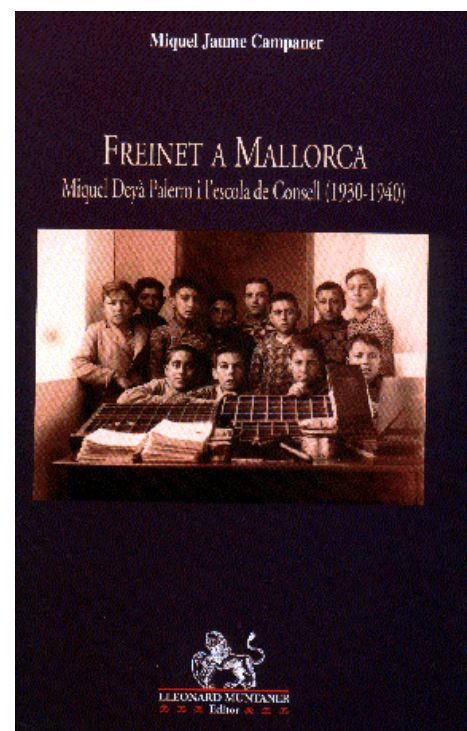

COMAS, M. *Escritos sobre ciencia, género y educación*. Edició de José Mariano Bernal Martínez i Francesca Comas Rubí. Madrid: Biblioteca Nueva, 2001.

A través de la selecció d'alguns textos de l'obra de Margarida Comas Camps, es donen a conèixer les dues temàtiques que la pedagoga menorquina tractà amb major interès i profunditat: la pedagogia i la ciència. Es reproduceix en aquest llibre, amb un pròleg comentat, l'obra *La coeducación de los sexos*, alguns articles publicats a la *Revista de Pedagogía*, així com alguna memòria inèdita fruit d'alguns dels viatges que, pensionats per la JAE, Margarida Comas realitzà arreu d'Europa.

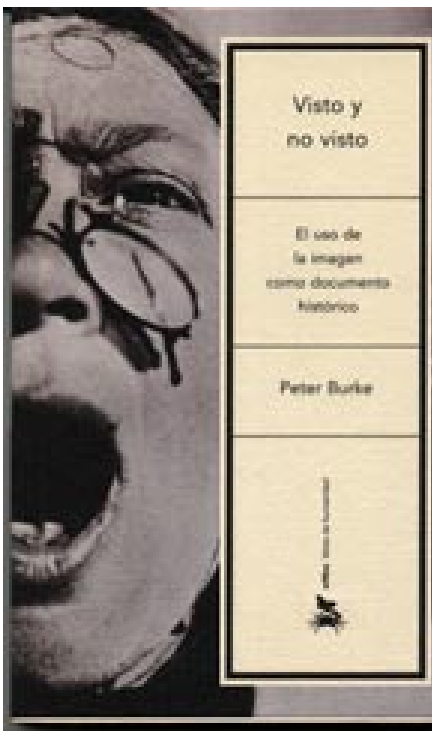
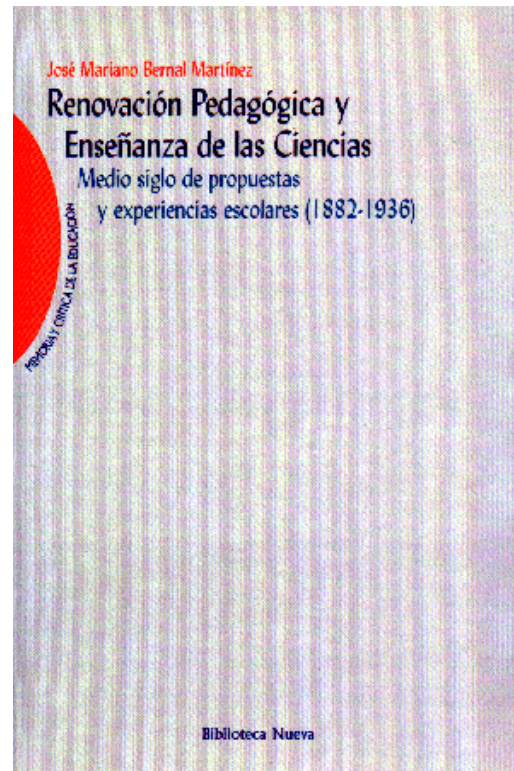
JAUME CAMPANER, M. *Freinet a Mallorca. Miquel Deyà Palerm i l'escola de Consell (1930-1940)*. Palma de Mallorca: Edicions Lleonard Muntaner, 2001.

L'aportació del mestre Miquel Deyà a la pedagogia mallorquina fou d'un valor incalculable, tal i com ho demostra aquest llibre, en el qual es reconstrueix la vida de l'escola unitària de nins de Consell durant la dècada dels anys trenta, temps en què Deyà en fou director i ànima viva de la renovació de la seva ensenyança. L'aplicació del mètode de Freinet a través de l'edició d'una revista impresa pels propis alumnes —la famosa impremta escolar freinetista—, fou tal vegada —sense oblidar-nos de la defensa de la llengua pròpia— la major aportació del mestre Deyà a l'esdevenir de la història de l'educació a casa nostra.

BERNAL MARTÍNEZ, J. M. Renovación Pedagógica y Enseñanza de las Ciencias. Medio siglo de propuestas y experiencias escolares (1882-1936). Madrid: Biblioteca Nueva, 2001.

El tema central d'aquest llibre és la renovació de l'ensenyament de les ciències en l'escola primària espanyola des de 1882 fins el 1936. Encara ara noms com Ricardo Rubio, Francisco Quiroga, Edmundo Lozano, Enrique Rioja, Modesto Bargalló, Margarita Comas, Vicente Valls o Rosa Sensat, continuen sent desconeguts, ignorats per molts que es dediquen a l'àmbit professional que ells mateixos conraren. Com ho continuen sent, per sort cada cop menys, les institucions on es formaren, i els ideals que les promogueren. Aquest llibre, tot presentant una genealogia de la construcció disciplinar de les ciències en l'ensenyament primari, ens pot servir de model per a l'estudi de la història d'altres matèries o disciplines escolars durant el període indicat.

BURKE, P. *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*. Barcelona: Crítica, 2001.

La historiografia més recent s'enriqueix amb la darrera obra de Peter Burke, en la qual s'analitza la rellevància de les imatges com a fonts documentals tant o més vàlides i apreciades per a la investigació històrica com ho poden ser els textos o els testimonis orals. Tot i que Burke denuncia el poc interès demostrat pels historiadors pel món de les imatges, que es fa palès en el gairebé inexistent ús d'aquestes en revistes especialitzades, o el poc interès a consultar els arxius fotogràfics, el fet de publicar-se un llibre com aquest, unit a la seva extraordinària acollida, no fa més que demostrar que l'interès historiogràfic per la imatge va augmentant, ampliant, així, el concepte mateix de font documental.

REPERTORIO BIBLIO-HEMEROGRÁFICO DA EDUCACIÓN EN GALICIA 1715-1970.

CD-ROM creat i editat des del MUPEGA (Museo Pedagógico de Galicia), sota la direcció de Vicente Peña Saavedra, que ens ofereix la guia del repertori en pdf, així com la possibilitat d'accedir als registres bibliohemerogràfics que conté el museu. Aquest registre es divideix en:

Llibres i fulletons:

- Textos escolars
- Obres pedagògiques
- Altres obres

Publicacions periòdiques:

- Premsa estudiantil
- Premsa pedagògica
- Premsa institucional

S'ha de destacar que aquest fons conté gairebé vuit-cents llibres de text escolars, d'editorials d'arreu de l'Estat, com ara la Porcel o la Dalmau Carles, un centenar de obres pedagògiques, i prop de tres-centes publicacions periòdiques entre premsa estudiantil, pedagògica i institucional

BELLO. Luis. *Viaje por las escuelas de Cataluña*, Edición y estudio introductorio de Agustín Escolano Benito, Valencia, Tirant lo blanch, 2002.

Aquesta obra arreplega els articles publicats per Luis Bello al diari El Sol en els anys de la Dictadura i en els que precedeixen a la República en els que descriu les seves observacions en relació a la visites que va fer a les escoles catalanes. Acompanyats d'un magnífic estudi introductor del professor A. Escolano, els articles mostren la realitat de l'escola pública rural catalana d'aquella època tant abandonada i rutinària com la d'altres indrets d'Espanya, una realitat que contrastava amb la renovació escolar que vivien algunes escoles barcelonines. L'obra inclou una rica documentació gràfica.

US RECOMENAM...

... que ens acompanyeu en una visita virtual a les exposicions, col·leccions i/o museus pedagògics que s'han anat creant aquests darrers anys a tot l'Estat Espanyol, i que tenen la seva pròpia pàgina web.

MUPEGA (Museo Pedagógico de Galicia)

<http://www.xunta.es/mupegal/>

Creat per decret de 2 de novembre de 2000 a proposta de la Conselleria d'Educació i Ordenació Universitària de la Xunta de Galícia, és el primer museu pedagògic creat oficialment a Espanya. Té com a objectiu fomentar l'estudi del llegat pedagògic gallec, així com contribuir a la seva conservació.

A la seva pàgina web hi trobareu informació sobre els objectius i línies de feina que desenvolupa. En volem destacar els fons, que es distribueixen en: memòria gràfica, mobiliari, bibliografia, material escolar i altres estris relacionats amb l'escola. Així mateix, creiem interessant ressaltar les seves línies d'actuació que, en aquest moment, són: Localització de material, Catalogació, Restauració, Exposició, Publicació.

Pel que fa a les publicacions, fem referència en aquest número del *Repertorio bibliohemerográfico da educación en Galicia (1715-1970)* que molt amablement ens han fet arribar els companys del MUPEGA.

El Museo Pedagógico «La escuela de ayer, d'Oscá

<http://www.geocities.com/SoHo/Cafe/6639/centro1.html>

Depèn del Centre de Professors i Recursos d'Oscá, des d'on es programen visites al museu acompanyades de material didàctic que ells mateixos han dissenyat.

L'exposició es distribueix en les seccions següents:

1. L'aula.
2. Lectura i escriptura
3. Educació femenina
4. Geografia i història.
5. Mitjans tecnològics.
6. El cos humà.
7. Comptar i calcular
8. La joguina educativa.
9. Formació religiosa
10. Ciències naturals

Museo del Niño y Centro de documentación histórica de la escuela de Albacete

<http://www.museodelnino.es/principal/principal.htm>

Creat l'any 1989 amb l'objectiu fonamental de rescatar, custodiar, estudiar i exposar els testimonis de la història de la infància i de l'educació a la província d'Albacete.

El Museo del Niño edita periòdicament un butlletí informatiu anomenat *El Catón*, amb informació sobre l'actualitat del museu.

El que conté el museu es distribueix en:

1. Museu, que exposa de manera permanent aspectes de diferent tipologia sobre l'educació, el joc, el còmic i els problemes relacionats amb la infància en general.

Distribueix aquest material en quatre sales:

Sala I. Aula de ayer, manuales escolares, láminas y paneles didácticos, material de óptica y laboratorio, introducción a la historia de la educación, historia de la educación en la provincia de Albacete, mobiliario escolar, y arquitectura escolar.

Sala II. Juegos populares e infantiles, juguetes de ayer y de hoy, evolución del juego y del juguete, muñecas, canciones infantiles, dibujos y pinturas infantiles.

Sala III. Evolución infantil, ajuar y mobiliario, los niños de la calle, del "rosa" al "negro".

Sala IV. Historia del cómic, el mundo del cómic, teatro de sombras chinescas, títeres y marionetas, proyectores infantiles.

2. Centre de Documentació que consta d'Arxiu, Biblioteca, Fototeca, Diatèca i Filmoteca, amb documents de tota casta sobre la història de l'educació a Albacete i els problemes de la infància en l'àmbit general.

La Asociación de Escuelas Graduadas de Cartagena, Murcia

http://www.cartagena-virtual.com/graduadas_gisbert/

Aquesta associació, creada l'any 2000 com a commemoració de la creació del Ministeri d'Instrucció Pública i de l'acte de col·locació de la primera pedra del que seria la primera escola graduada de Cartagena, amb l'objectiu, entre d'altres, de potenciar la investigació i la difusió de la cultura escolar, ens ofereix una interessant pàgina web on hi podreu trobar informació sobre la situació de l'ensenyament l'any 1900 a Espanya en general i a Cartagena en concret, i també sobre la creació de les primeres graduades a Espanya.

Conté, endemés, una galeria d'imatges amb fotografies de plànols d'escoles graduades, edificis escolars, promocions d'alumnes i mestres. Així mateix, hi podeu llegir interessants aportacions relacionades amb les escoles graduades.

Euskal Eskola Museoa de Donòstia (Bilbao)

http://www.eusko-ikaskuntza.org/esp/eusk_esk/

L'objectiu d'aquest museu, promogut per Eusko Ikaskuntza (Societat d'Estudis Bascs) i finançat pel Govern Basc, és recuperar, salvaguardar i donar a conèixer la memòria històrica de l'educació al País Basc. Fruit de les primeres tasques realitzades n'és la classificació de la futura col·lecció del Museu Escolar, que serà la següent:

- Uniformes escolars
- Fotos antigues (grups d'alumnes, edificis escolars, jocs...)
- Mobiliari escolar (taules, pupitres, tinters, quaderns...)
- Treballs manuals (brodats)
- Jocs (àlbum de cromos, *tabas* (joc de l'osset), trompa o *ziba*...)
- Calendaris, almanacs.
- Esferes-globus terraquis, aparells i làmines de física i química.
- Llibres de text, quaderns i treballs d'alumnes, etc.

Museo Escolar Agrícola de Puçol d'Elx (Alacant)

<http://www.cult.gva.es/museus/M00073/museov.html>

El Museu va néixer en els anys 70 com una activitat del projecte «L'Escola i el seu entorn» i com un mitjà de conèixer el seu entorn per tal de conservar-hi una cultura que anava desapareixent, amb gran rapidesa, a causa de la mecanització del camp i de la substitució dels conreus tradicionals per d'altres de més productius.

El Museu Escolar Agrícola de Puçol recull elements de la cultura material, oral i espiritual de la ciutat d'Elx. Els materials es classifiquen en diversos conjunts com ara són: els treballs artesanals i els estris de l'habitatge tradicional.

S'hi han recollit els estris artesanals així com llur utilització, tant en seqüències fotogràfiques com a través d'entrevistes i, en alguns casos, mitjançant vídeos.

S'hi troben col·leccions d'objectes destinats a la conservació de les sèquies, per llaurar i la batuda.

Els oficis tradicionals mostren tècniques i processos que no sols han estat recollits i gravats, sinó que, en alguns casos com ara la fabricació de cordes, el trenat de la palma, l'elaboració artesanal del vi, el procés de fabricació de peces de cànem i espart, etc., són ensenyats pels majors als joves, tant alumnes com visitants.

Museu del Juguet de Catalunya, Figueres (Girona)

<http://www.mjc-figueres.net/>

Divertida pàgina web que ens ofereix una visita al museu de la joguina sense itinerari prefixat. La pròpia visita virtual es converteix en un joc de descobriment, tot ple de noves sorpreses cada cop que s'hi entra.

El Museo Valenciano del Juguete

http://www.cult.gva.es/museus/M00089/noframes_e.htm

La visita virtual ens permet entrar a les vuit sales de què consta aquest museu:

- Sala de cinema
- Mecanismes
- Món rural
- Vaixells i avions.
- Sala de trens
- Velocitat
- Sala de Ciutat
- Sala de la llar.

Escuela de Antaño, de Palència

<http://www.terra.es/personal3/elpizarrin/principa.htm>

Amb els objectius de recuperar i conservar la història escolar espanyola de les darreres dècades, i de donar-la a conèixer mitjançant la creació d'una aula-museu estable que tenguí caràcter pràctic, obert i participatiu, el projecte *Escuela de antaño* pot visitar-se per Internet. A la seva pàgina web s'anticipa el que serà el museu, i es convida a participar en la seva creació.

No ens volem oblidar del **Museo/Laboratorio de Historia de la Educación «Manuel Bartolomé Cossío»** creat per la Facultat d'Educació de la Universitat Complutense de Madrid a la dècada dels anys 90. Aquest museu compta amb algunes col·leccions força

interessants, com la de manuals escolars o la de llibres de lectura infantils i juvenils. Guarda també una àmplia sèrie de pel·lícules de caràcter pedagògic, així com materials escolars, mobiliari, etc.

Tampoc ens volem oblidar de l'**Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears** (c/ Mestre Torrandell, 59. Inca 07300. Tel./Fax. 971 883326), del qual donàvem notícia al primer número d'aquest butlletí, i que ben aviat podrà visitar-se virtualment.

INFORMACIONS D'INTERÈS

Simposi Associacionisme juvenil, socialització i educació 1900-1976.

La Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, conjuntament amb les Universitats de Barcelona, Girona, Illes Balears, València, Lleida, Ramon Llull, Rovira i Virgili i Vic, organitzen aquest simposi que tindrà lloc els dies 14 i 15 de novembre de 2002, a Montserrat (Barcelona).

Les places seran limitades, per la qual cosa qui estigui interessat a participar-hi s'hauria d'adreçar al més aviat possible a: thxcg50d@d5.ub.es.

XVI Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans.

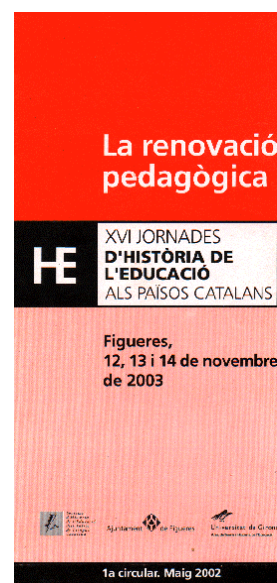
Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana i els membres de l'Àrea de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Girona ens han fet arribar la primera circular de les properes Jornades d'Història de l'Educació que tindran lloc a Figueres (Girona) els dies 12, 13, i 14 de novembre de 2003. El tema de les jornades serà **La renovació pedagògica**, amb tres subàmbits:

- Experiències i mestres renovadors del segle XX: del passat al present.
- Renovació pedagògica i educació no formal.
- Experiències renovadores de l'època democràtica.

També es proposen dos temes més propers al context en el qual es faran les jornades:

- Escola i educació a Figueres i a l'Alt Empordà.
- Els infants i el joc.

El termini previst per al lliurament de les comunicacions és el 15 de juny de 2003. Si esteu interessats a participar-hi, o a rebre més informació sobre aquestes jornades, us podeu dirigir a. Salomó Marquès (Universitat de Girona): salomo.marques@udg.es

Els joves a l'època contemporània. XXI Jornades d'Estudis Històrics Locals.

Palma, 27 a 29 de novembre de 2002

(Institut d'Estudis Baleàrics)

Les persones interessades a presentar una comunicació a les Jornades han de trametre el títol i un resum a la Secretaria de l'IEB abans de l'1 de novembre de 2002.

El termini d'inscripció finalitzarà el 15 de novembre de 2002.

Per més informació:

Institut d'Estudis Baleàrics

C/ Vicenç Mut, 6, 2n, 07001, Palma

Tel. 971 72 29 25.

IV Jornades d'Estudis Locals a Marratxí

S'ha convocat una nova edició de les Jornades d'Estudis Locals que organitza l'Ajuntament de Marratxí que tindran lloc el proper 19 d'octubre de 2002. El termini d'inscripció i presentació del resum de les comunicacions acaba el dia 1 d'octubre de 2002.

Per més informació:

Ajuntament de Marratxí

Àrea de Cultura.

Tef: 971 797624.

Grup de nins de l'escola de les monges franciscanes de Pòrtol a Marratxí